

КИЇВСЬКА (МИРОНІВСЬКА) ОБЛАСНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ – КООРДИНАТОР ДОСЛІДЖЕНЬ З ВИВЧЕННЯ АГРОТЕХНІКИ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ В ДІЯЛЬНОСТІ КОЛГОСПНИХ ХАТ-ЛАБОРАТОРІЙ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Коваленко С.Д.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

З метою активізації розвитку аграрної науки в 30-х рр. ХХ ст. радянська система розпочала організацію колгоспної дослідної справи. В колгоспах відповідно до постанови Народного комісаріату землеробства УСРР № 165 від 16 квітня 1934 р. «Про організацію колгоспних хат-лабораторій» за підписом Наркомзема Н. Скалиги, з'явилися нові структурні одиниці галузевої науки для потреб сільськогосподарського виробництва радянського села – хати-лабораторії. Вирішального значення влада надала тісному зв'язку діяльності науково-дослідних інституцій і станцій з колгоспним й радгоспним виробництвом, у першу чергу, з хатами-лабораторіями. Успіхи в роботі науково-дослідних установ вимірювалися вмінням їх організувати широку перевірку своїх наукових висновків через колгоспні хати-лабораторії й сприяти останнім у постановці дослідів у виробництві.

У вищезазначений період на вітчизняних землях значна увага приділялася вирощуванню й переробці буряка (столового, кормового, цукрового). Наші українські землі на той час були світовим лідером у буряківництві. Тоді зародився і набув масового поширення рух за одержання 500-центнерного врожаю цукрового буряка – сільськогосподарської культури, що й донині має велике агротехнічне значення. Цукровий буряк, як просапна культура, сприяє очищенню поля від бур'янів, є цінним попередником для наступних культур сівозміни, а також підвищує загальний рівень землеробства.

Великого значення вирощуванню цієї культури у всі часи надавала Київська (Миронівська) обласна сільськогосподарська дослідна станція. У 1934 р. станція при безпосередній і активній участі новостворених хат-лабораторій на виробничих посівах 30-ти колгоспів Київської області провела вивчення агротехніки цукрових буряків за розробленою програмою, про що виклав Г.В. Пилипець у своїй науковій статті «Агротехніка цукрового буряка», розміщеній у збірнику Українського інституту рослинництва.

Трохи згодом, у 1935 р., Групою колгоспного дослідництва цієї ж станції було проведене експедиційне вивчення агротехніки цукрових буряків у виробничих умовах 23-х колгоспів за безпосередньою участю хат-лабораторій на площі понад 4 000 га, а також здійснено облік понад 200 дослідів хат-лабораторій Київської області по цукрових буряках. До складу групи, яку очолив старший науковий співробітник станції Г.В. Пилипець, увійшов ряд науковців: В. Скаржанівський – завідувач Попелянським опорним пунктом, О. Кисіль та К. Зайченко.

Результати досліджень 1935 р. не дали змоги зробити остаточні практичні висновки щодо умов окремих ґрунтово-кліматичних районів Лісостепу

Київської області, тому в подальшому своє керівництво дослідною роботою хат-лабораторій станція спрямувала на отримання вичерпних даних з усіх основних питань агротехніки цукрових буряків, що були внесені до програми дослідної роботи хат-лабораторій на наступний рік.

До речі, у 1936 р. побачила світ книга професора Г.Г.Махова, О.М.Питулька «Дослідження ґрунтів колгоспів хатами-лабораторіями». Її автори з метою озброєння колгоспного активу знаннями про ґрунт розкрили низку важливих питань: класифікація і номенклатура ґрунтів УСРР, взаємовплив різних процесів ґрунтоутворення, розвіювання ґрунтів вітрами (дефляція), механічний склад ґрунтів, складання карти ґрунтів колгоспу та ін. Адже на той час неабиякої актуальності набуло дослідження ґрунтів колгоспів хатами-лабораторіями по різних областях країни з метою отримання знань про ґрунти конкретних господарств, як обов'язкової передумови для правильного застосування того чи іншого комплексу агротехнічних заходів, спрямованих на підвищення врожайності сільськогосподарських культур [1].

Експедиційне дослідження групою колгоспного дослідництва станції провели з метою вивчення агротехніки цукрових буряків. У 1935 р. виробничі посіви здійснили 23 колгоспи в таких районах Київщини. Зокрема, у Попелянському – 9 колгоспів, Золотоніському – 4, Кам'янському – 2, Шполянському – 5, Жашківському – 3 колгоспи. В Попелянському, Золотоніському та Кам'янському районах дослідження пройшло перед початком збирання цукрових буряків та в процесі збирання, а в Шполянському та Жашківському районах – після закінчення збирання. Удосконалена, порівняно з попереднім роком, програма нараховувала 29 питань: 1) поле сівозміни; 2) площа ділянки; 3) тип та відміна ґрунту; 4) рельєф поля; 5) попередник та його врожайність; 6) передпопередник та його врожайність; 7) удобрення – види добрив, норма на гектар, час і спосіб внесення (з осені під час оранки; весною при посіві; підкормка після проривання та перевірки; під попередню культуру); 8) лушчіння стерні – час, спосіб, глибина; 9) глибока зяблева оранка – час, спосіб, глибина та якість; 10) раннє весняне боронування зябу – час та спосіб; 11) передпосівні культивування і боронування – час та спосіб; 12) схожість насіння (в %); 13) сівба – час, спосіб, якість; 14) ширина міжрядь; 15) глибина загортання насіння; 16) спосіб загортання насіння; 17) час з'явлення сходів; 18) знищування корки – час та спосіб; 19) сліпе шарування – час та спосіб; 20) шарування – час та спосіб; 21) букетування – час та спосіб; 22) проривання – час та спосіб; 23) перевірка – час та спосіб; 24) мотиження міжрядь – час та спосіб; 25) шкідники та хвороби, і заходи боротьби з ними; 26) густина буряків перед копанням (в тис. штук на гектар); 27) середня вага кореня; 28) урожай в центнерах на гектар; 29) додаткові дані про буряки в досліджуваній ділянці. За цією програмою проводили опис кожної з ділянок, що входили до загальної бурякової площі колгоспу і відрізнялись від інших ділянок запровадженою на них агротехнікою. Кожна така ділянка для закладання дослідів обиралась згідно з поставленими до неї вимогами.

На досліджуваних ділянках колгоспів було проведено низку

агротехнічних заходів, що вплинули на підвищення врожайності цукрових буряків, вирощуваних на території Київській області. Перше – вплив передпопередників і попередників на врожай. Озимина була майже єдиним попередником цукрових буряків в колгоспах Київської області. Із всієї обстеженої площі 23-х колгоспів – 96 % засіяно буряками після озимини – переважно після озимої пшениці, і лише 4 % припало на інші попередники. З усієї обстеженої площі у поточному році різними передпопередниками було зайнято: чистим паром – 48 % всієї площі, багаторічними травами – 14 %, однорічними травами – 5 %, зерновими бобовими – 5 %, зерновими культурами – 26 %, іншими – 2 %. Наведені дані свідчать про актуальне значення питання щодо впливу різних передпопередників на врожай цукрових буряків. Вивчення впливу передпопередників на врожай цукрових буряків в колгоспах показало, що найкращими передпопередниками для цукрових буряків при умові доброго обробітку поля є чистий пар та пар, зайнятий багаторічними травами насіно. Друге – зяблева оранка під цукрові буряки. В обслідуваних колгоспах зяблева оранка під цукрові буряки посіву 1935 р. проведена майже на всій площі (з усієї 4002 га площі лише 3 га було засіяно по весняній оранці, що становить менше 0,1 % до всієї обстеженої площі буряків). Щодо оранки під цукрові буряки треба відзначити, що зяблева оранка восени 1934 р. під буряки посіву 1935 р. проводилась по багатьох колгоспах на недостатню глибину (на 17-18-20 см), що значною мірою знижувало врожайність цукрових буряків у цих колгоспах. На жаль, контроль за якістю оранки під цукрові буряки у багатьох колгоспах був недостатній. Третє – вплив лушення стерні на врожай цукрових буряків. Лушення стерні під буряки посіву 1935 року проведено на площі 3670 га, що до всієї обстежуваної площі в 4002 га становить 92 %. Отже, тільки 8 % площі буряків посіяно по незлущеному ґрунту. Як результат, на ділянках, де проведено лушення, врожай буряків значно вищий, ніж на незлушених ділянках. Лушення стерні під цукрові буряки має також особливо велике значення в боротьбі з бур'янами та для збереження вологи в ґрунті. Четверте – вплив удобрення гноєм на врожай цукрових буряків (за даними дослідів хатлабораторій). Гній, як добриво під цукрові буряки, використовувався різними способами: а) післявплив гною, внесеного під попередники; б) вплив гною, внесеного з осені під глибоку оранку безпосередньо під буряки, на підвищення врожайності; в) вплив перегною, внесеного на весні під культивуацію; г) вплив курячого посліду, внесеного навесні під культивуацію; д) вплив попелу, внесеного весною під культивуацію. П'яте – вплив підживлення азотними (рідкими) добривами на врожай цукрових буряків. Шосте – досліді по яровизації та намочуванню насіння, по вивченню впливу механізованого обробітку, по вивченню строків проривання, по вивченню продуктивності праці на чищенні буряків та ін. Таким чином, при дослідженні агротехніки цукрових буряків у виробничих умовах колгоспів одержано дані, що характеризують вплив попередників на їх урожай, а також проаналізовано вплив причин на зниження врожайності цукрових буряків у колгоспах та дію комплексів агротехнічних заходів, які у досліджуваній період в конкретних умовах

колгоспів, забезпечували високий урожай цукрових буряків.

Результати дослідів, проведених хатами-лабораторіями, мали практичне значення для колгоспного і радгоспного будівництва, а саме: з вивчення різних місцевих добрив (гній під оранку, перегній, курячий послід, попіл під культивуацію тощо); з вивчення підживлення мінеральними добривами в сухому стані та органічними рідкими добривами; з вивчення яровизації цукрових буряків тощо. У багатьох випадках отримані в процесі дослідів висновки, стали доповненнями до вже існуючих результатів дослідів, проведених безпосередньо самими науково-дослідними установами. У цілому в ході проведеної роботи одержали такі висновки: 1) на колгоспних ділянках, де було повністю запроваджено всі агротехнічні заходи, одержано врожай цукрових буряків до 280 ц з гектара і більше; 2) найкращим комплексом заходів слід вважати такі: а) добрі передпопередники – чистий пар або пар, зайнятий багаторічними травами на сіно; б) раннє лушніння та рання глибока зяблева оранка; в) внесення гною під попередню культуру та безпосередньо під буряки; г) внесення місцевих добрив (перегній, попіл, курячий послід) та мінеральних добрив на весні під культивуацію; д) рядкове внесення мінерального добрива; е) запровадження підживлення буряків у період росту, особливо рідкими добривами; ж) високоякісний передпосівний обробіток, ранній посів; з) гарний обробіток буряків, зокрема глибоке механізоване підпушування міжрядь. У колгоспах Попелянського, Золотоніського та Кам'янського районів показник урожайності цукрових буряків значно нижчий, ніж у колгоспах Шполянського і Жашківського районів. Основною причиною зниження врожайності в цих колгоспах є розміщення переважної більшості посівів буряків після поганих передпопередників (недодержання сівозміни), велика засміченість полів, невнесення гною під буряки та під попередні культури. Крім того, в Кам'янському та Золотоніському районах була незадовільно проведена робота зі шкідниками (буряковим довгоносіком), внаслідок чого значні площі буряків були розріджені та пригнічувалися личинкою довгоносика [2].

Таким чином, ознайомившись з результатами великої і копіткої роботи з дослідів хат-лабораторій в цілому, та з вивчення агротехніки цукрових буряків зокрема, слід наголосити, що колгоспи накопичували ґрунтовні дані, які зафіксували у звітних матеріалах голови колгоспів, завідувачі хат-лабораторій, рільники, бригадири, ланкові. Ці матеріали стали основою для подальшого підвищення врожайності цукрових буряків.

Джерела та література

1. *Махов Г. Г.* Дослідження ґрунтів колгоспів хатами-лабораторіями / Г. Г. Махов, О. М. Питулько ; НКЗС УСРР, УНДІ соц. землеробства. – К. ; Х. : Держ. вид-во колгосп. і радгосп. літ-ри, 1937. – 77 с.

2. *Пилипець Г. В.* Підсумки дослідів хат-лабораторій та вивчення агротехніки цукрових буряків в колгоспах Київської області за 1935 рік / Г. В. Пилипець ; НКЗС УСРР, Всесоюз. наук.-досл. ін-т бурякового рільництва, Київ. ОЗУ, Київ. (Миронівська) обл. с.-г. досл. станція ; за ред. В. Ф. Старченка, О. М. Надеждіна. – К. ; Х. : Держ. вид-во колгосп. і радгосп. літ-ри, 1936. – 75 с.